

Grażyna Fabiszewska

"Psychologia rozwoju człowieka", t. 2:
"Charakterystyka okresów życia
człowieka", red. Barbara
Harwas-Napierała, Janusz Trempała,
Warszawa 2000 : [recenzja]

Studia Psychologica nr 3, 217-218

2002

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Barbara Harwas-Napierała i Janusz Trempała (red.), *Psychologia rozwoju człowieka*, tom 2. *Charakterystyka okresów życia człowieka*, Warszawa 2000, PWN

Książka *Psychologia rozwoju człowieka. Charakterystyka okresów życia człowieka* została napisana przez zespół autorów pod redakcją naukową dwojga znanych specjalistów w dziedzinie psychologii rozwojowej człowieka. Barbara Harwas-Napierała jest profesorem w Instytucie Psychologii Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu i kierownikiem Zakładu Psychologii Rozwojowej i Wychowawczej, zaś Janusz Trempała jest profesorem w Instytucie Psychologii Akademii Bydgoskiej i kieruje Zakładem Psychologii Rozwoju Człowieka.

Podstawą teoretyczną omawianej publikacji jest przekonanie wywodzące się z nurtu „psychologii rozwojowej w ciągu życia”, w świetle którego rozwój człowieka nie kończy się wraz z osiągnięciem przez niego dorosłości, lecz jest procesem przekształcania się zachowań i struktury psychicznej w wymiarze całego życia. Recenzowana pozycja nie tylko zatem przedstawia rozwój psychofizyczny człowieka od momentu narodzin do uzyskania przez niego dojrzałości, ale ukazuje kontynuację rozwoju we wszystkich stadiach ontogenezy – od chwili poczęcia do naturalnej śmierci jednostki. W każdym z tych stadiów opisany został dokładnie całokształt przemian rozwojowych zachodzących w jednostce, zarówno w sferze fizycznej i motorycznej, poznawczej, emocjonalnej, społecznej, moralnej, jak i w mowie i komunikacji.

Rzeczony psychofizyczny człowieka podzielony został na osiem kolejnych etapów: okres prenatalny, wczesne dzieciństwo, średnie dzieciństwo (wiek przedszkolny), późne dzieciństwo (młodszy wiek szkolny), adolescencję, wczesną dorosłość, średnią dorosłość (wiek średni) i późną dorosłość (wiek starzenia się). Każdy z wymienionych okresów życia napisany został przez innego autora i ma formę odrębnego rozdziału książki.

Rozdział pierwszy, opracowany przez Dorotę Kornas-Bieleń, przedstawia zmiany ilościowe i jakościowe dokonujące się w okresie prenatalnym. Autorka opisuje czynniki, które w tym okresie mogą wpływać korzystnie na rozwój lub zakłócać go. Atutem tego rozdziału jest część poświęcona komunikacji dziecka przed narodzeniem ze środowiskiem zewnętrznym. Przedstawia ona nie tylko fizyczne aspekty tej relacji (typu: wymiana neurohormonalna czy komunikacja behawioralna), ale także psychiczny dialog między płodem a matką (pamięć doświadczeń emocjonalno-społecznych).

Temat rozwoju człowieka we wczesnym dzieciństwie opracowały Maria Kielar-Turska i Marta Białecka-Pikul. Zawiera on opis wszelkich zmian rozwojowych dziecka od narodzin do ukończenia 3. roku życia.

Maria Kielar-Turska scharakteryzowała również kolejny okres rozwojowy: średnie dzieciństwo (wiek przedszkolny od 4. do 6. roku życia). Oprócz opisu rozwoju podstawowych funkcji psychomotorycznych, takich jak procesy poznawcze, komunikacyjne, symboliczne czy przemiany somatyczne, znajdziemy tu także omówienie stadiów rozwoju empatii, moralności oraz typów zachowań negatywnych.

Rozdział na temat późnego dzieciństwa (młodszy wiek szkolny, od 7. do 10.-12. roku życia) opracowała Renata Stefańska-Klar. Najważniejsze rodzaje zmian w tym okresie to: przekształce-

nie aktywności dziecka z zabawy w działania wyznaczone przez obowiązki i normy społeczne, podjęcie roli ucznia i poddanie się nowym wpływom społecznym. Autorka przedstawia tu również zagadnienia pomijane często w innych podręcznikach, a mianowicie: kształtowanie się kompetencji związanych ze skutecznym działaniem, rozwój sprawstwa i zaradności.

W kolejnym rozdziale Irena Obuchowska opisała okres adolescencji (od około 10. do około 20. roku życia). Przedstawiła fazy dojrzewania płciowego, kształtowanie się światopoglądu, utrwalanie się poczucia tożsamości oraz zmiany w kontaktach społecznych.

Wczesna dorosłość, którą zajęła się Ewa Gurba, to okres od około 20. do około 35.-40. roku życia. Autorka opisała tu problem dojrzałości, „progu dorosłości”, przedstawiła przemiany w procesach myślenia i wartościowania (relatywizm) oraz nowe zadania rozwojowe (małżeństwo, rodzicielstwo, praca zawodowa).

Siódmy rozdział *Psychologii rozwoju człowieka* poświęcony został średniej dorosłości. Marian Olejnik przedstawił w nim zmiany rozwojowe zachodzące w wieku średnim, czyli od 35.-40. do 55.-60. roku życia. Autor opisał tu między innymi czynniki korelujące z długością życia, rozbieżności wśród badaczy na temat występowania kryzysu środka życia, a oprócz tego w jednym z bloków rozszerzających ukazał zmiany w poglądach na temat związku menopauzy i depresji.

W ostatnim rozdziale Maria Straś-Romanowska przedstawia problemy wieku starzenia się, to jest zmian rozwojowych występujących po około 55. roku życia. Okres ten dopiero od niedawna stał się przedmiotem zainteresowania publikacji o charakterze podręcznikowym. Autorka opisała w nim teorie adaptacji do starości, pogorszenie się sprawności psychoruchowej oraz problem umierania i śmierci.

Zbiór tych poszczególnych opracowań tworzy bardzo przejrzystą całość o charakterze podręcznika akademickiego.

Niewątpliwie zalety dydaktyczne tej książki to przede wszystkim wspomniane już bloki rozszerzające – dokładniej omawiające zagadnienia związane z treścią danego rozdziału, a uznane za autorów jako szczególnie interesujące (są to np. opisy badań empirycznych lub technik diagnostycznych, ciekawostki lub kontrowersje w podejściu do danego problemu), a także obszerne wykazy literatury cytowanej i zalecanej dla poszerzenia wiedzy związanej z danym okresem rozwojowym.

Inne zalety tej książki to zastosowanie podsumowań głównych idei w każdym rozdziale, wyodrębnienie najważniejszych terminów użytych w tekście, pytania kontrolne sprawdzające opanowanie podanych informacji oraz przejrzyste tabele i wykresy.

Od dawna brakowało nowej publikacji z zakresu psychologii rozwojowej człowieka, ponieważ jak twierdzą redaktorzy omawianej publikacji, zarówno ogólny postęp wiedzy psychologicznej, jak i zmiana w podejściu do badań nad rozwojem spowodowały, że starsze publikacje z tej dziedziny nie są już dziś wystarczające. Drugi tom *Psychologii rozwoju człowieka* wypełnia tę lukę.

Książka ta może stać się cenną pozycją nie tylko dla studentów psychologii czy pedagogiki, lecz również dla nauczycieli, wychowawców, opiekunów społecznych, a także dla rodziców zainteresowanych pogłębieniem wiedzy na temat prawidłowości w rozwoju dziecka.

Grażyna Fabiszewska